

**Аутентичная запись эпической песни
«Деед богд хан Жаңһрин йовдлын тууль»
(«Сказание о походе высокочтимого богдо
Джангар-хана») Багацохуровского цикла
«Джангара» (транслитерация на латинице)**

*Данара Владимировна Убушиева*¹

¹ Калмыцкий научный центр РАН (д. 8, ул. им. И. К. Илишкина, 358000
Элиста, Российская Федерация)

кандидат филологических наук, старший научный сотрудник

 0000-0002-5547-4006. E-mail: bib.danara@yandex.ru

© КалмНЦ РАН, 2021

© Убушиева Д. В., 2021

Аннотация. *Цель* статьи — введение в научный оборот транслитерации на латиницу с ойратского «ясного письма» аутентичного текста эпической песни «Деед богд хан Жаңһрин йовдлын тууль» («Сказание о походе высокочтимого богдо Джангар-хана») Багацохуровского цикла «Джангара», в настоящее время известную под названием «Догшн Замбл хаана һалзу долан боднгиг эср Улан Хоңһр Күнд һарта Савр хойр дөрэцүлгсн бөлг» («Победа Алого Хонгора и Савара Тяжелорукого над семью богатырями Замбал-хана»). *Материалом* исследования послужила оригинальная рукопись на ойратской письменности *тодо бичг* («ясное письмо»), хранящаяся в Научном архиве Русского географического общества. *Результаты.* Научное описание письменных памятников, хранящихся в рукописных фондах и архивах монголоведческих центров, несомненно, имеет большое значение. Транслитерация на латиницу образцов устного народного творчества калмыков и ввод их в научный оборот позволит обратиться к ним большему кругу специалистов.

Ключевые слова: аутентичный текст, «ясное письмо», транслитерация, эпос «Джангар»

Благодарность. Исследование проведено в рамках государственной субсидии — проект «Устное и письменное наследие монгольских народов России, Монголии и Китая: трансграничные традиции и взаимодействия» (номер госрегистрации: АААА-А19-119011490036-1).

Для цитирования: Убушиева Д. В. Аутентичная запись эпической песни «Деед богд хан Жаңһрин йовдлын тууль» («Сказание о походе высококочтимого богдо Джангар-хана») раннего Багацохуровского цикла «Джангара» (транслитерация на латинице) // Бюллетень Калмыцкого научного центра РАН. 2021. № 3. С. 238–271. DOI: 10.22162/2587-6503-2021-3-19-238-271

UDC 398

The Song of His Majesty Bogdo Jangar’s Campaign: A Latin Transliteration of One Authentic Text from the Baga Tsokhor Cycle

*Danara V. Ubushieva*¹

¹ Kalmyk Scientific Center of the RAS (8, Ilishkin St., 358000 Elista, Russian Federation)

Cand. Sc. (Philology), Senior Research Associate

 0000–0002–5547–4006. E-mail: bib.danara@yandex.ru

© KalmSC RAS, 2021

© Ubushieva D. V., 2021

Abstract. *Goals.* The article introduces an Oirat-to-Latin transliteration of one authentic text of The Song of His Majesty Bogdo Jangar’s Campaign integral to the Baga Tsokhor cycle of the *Jangar* currently known under the title The Song of How Ulan Khongor the Mighty and Savar the Heavy-Handed Defeated Seven Irrepressible Boars [Warriors] of Khan Zambal the Furious. *Materials and methods.* The study explores an original Clear Script manuscript stored at the Scientific Archive of the Russian Geographical Society. The main research method is that of transliteration. *Results.* Scientific description of written monuments contained in manuscript collections and archives of Mongolist centers is undoubtedly of great importance. Latin transliteration of Kalmyk folklore samples and their introduction into scientific circulation shall make them available to a wider circle of specialists.

Keywords: authentic text, Clear Script, transliteration, Epic of Jangar

Acknowledgements. The reported study was funded by government subsidy, project no. AAAA-A19-119011490036-1 ‘Oral and Written Heritage of Mon-

golic Peoples of Russia, Mongolia and China: Cross-Border Traditions and Interactions’.

For citation: Ubushieva D. V. The Song of His Majesty Bogdo Jangar’s Campaign: A Latin Transliteration of One Authentic Text from the Baga Tsokhor Cycle. *Bulletin of the Kalmyk Scientific Center of the RAS*. 2021. No. 3. Pp. 238–271. (In Russ.). DOI: 10.22162/2587-6503-2021-3-19-238-271

Введение

Введение в научный оборот аутентичных текстов, хранящихся в различных архивах страны и не имеющих ксилографических изданий, посредством транслитерации на латиницу, на наш взгляд, даст возможность исследователям, не владеющим исходным оригинальным языком, ознакомиться с памятником, а не с его переводом.

Проблема необходимости введения в научный оборот аутентичных текстов калмыцкого фольклора поднималась ранее [Куканова и др. 2013; Мирзаева 2021]. В этой связи нами предпринята попытка транслитерации на латиницу одной из эпических песен Багацохуровского цикла калмыцкого эпоса «Джангар». Предварительно нами было проведено археографическое описание данной рукописи [Убушиева 2018].

Текст эпической песни «Деед богд хан Жаңһрин йовдлын тууль» («Сказание о походе высокочтимого богдо Джангар-хана») был зафиксирован на ойратской письменности *тодо бичг* в калмыцких кочевьях Астраханской и Ставропольской губерний, в 1853 г. доставлен в Русское географическое общество в г. Санкт-Петербурге Н. И. Михайловым, где хранится и в настоящее время в рукописи с названием «Песни и сказки калмыцкого народа Астраханской губернии Багацохуровского улуса» [НА РГО. Оп. 1. Р. 53. Д. 15. Л. 1–30об.]. В рукописи не содержится сведений о сказителях, о том, кем и для кого они были записаны.

Данная песнь впервые напечатана в 1981 г. в газете «Хальмг үнн» («Калмыцкая правда») в современной графике под оригинальным названием «Деед богд хан Жаңһрин йовдлын тууль» («Сказание о походе высокочтимого богдо Джангар-хана»)

[Хальмг үнн. 1981, №№ 155, 156, 157, 158, 159, 160]. Спустя девять лет, в 1990 г., она была включена в двуязычную серию «Эпос народов СССР» с названием «Догшн Замбл хаана һалзу долан боднгиг эср Улан Хоңһр Күнд һарта Савр хойр дөрэцүлгсн бөлг» («Победа Алого Хонгора и Савара Тяжелорукого над семью богатырями Замбал-хана») [Джангар 1990: 153–194].

Издания советского периода калмыцких фольклорных образцов изобилуют редакторской правкой, касающейся в большей степени религиозных моментов, которые попросту убирались из текста или же заменялись фразами с нейтральным смыслом. Также есть случаи, когда при переложении с ойратской письменности на современную графику в тексты вносились те или иные слова, фразы или целые предложения, меняющие восприятие трансляции оригинального смысла произведения.

Так, в текст эпической песни «Догшн Замбл хаана һалзу долан боднгиг эср Улан Хоңһр Күнд һарта Савр хойр дөрэцүлгсн бөлг» («Победа Алого Хонгора и Савара Тяжелорукого над семью богатырями Замбал-хана») [Джангар 1990: 153–194] внесен ряд таких изменений. Приведем некоторые примеры: добавление строк, отсутствующих в оригинальном тексте: строка 318 *Яман эдл хоңшарта* ‘Как у козы, заостренный нос’ [Джангар 1990: 159]; строка 349 *Нойн уга оркад* ‘Без хозяина оставил он’ [Джангар 1990: 160] и др.

Ниже приведена транслитерация на латинице эпической песни *dēdū boqdo xān jāngūariyūn yabadaliyūn tūli* («Сказка о походе верховного богдо хана Джангара») [НА РГО. Оп. 1. Р. 53. Д. 15. Л. 1–30об.]. В транслитерации первая цифра обозначает страницы рукописи, вторая цифра, помещенная в круглые скобки, обозначает номер строки на странице. Знак равенства «=» в транслитерации ставится в месте переноса части слова на другую строку. Долгота гласных в рукописи обозначается как горизонтальной черточкой «˘», которая ставится после гласного справа от слова, так и в написании *ōi oi* вместо *īī ī*, что характерно для текстов раннего периода [Яхонтова 1996: 17–18]. В рукописи для написания тибетских и санскритских слов используются галики, которые служат для записи звуков, отсутствующих в ойратском языке [Яхонтова

1996: 16]. Знак дефис «-» в транслитерации ставится в словах с раздельным написанием аффиксов. Квадратные скобки [] заключают в себе графему, пропущенную в тексте и восстановленную как несомненную. Фигурные скобки { } заключают в себе межстрочные вставки в тексте рукописи. Угловые скобки < > заключают в себе слова, вычеркнутые в рукописи.

Транслитерация на латинице эпической песни

3a (1) bum olon burxan üde dundani üdeleq= (2) sen: oroq yondan orza gelei: arsalang (3) altai mönngön cayān ūlani ɣaraxu šara (4) naranı köldü ɣajariyin kiisin bolöd mangxai= (5) xadād baiydaq jū: örgün šartū dalayini (6) örüü sörüü urusxoltai¹: üldēn mörgün (7) düliktai šuru subsun kürolgütei: eldeb (8) padmaiyn önggütei: erdeni šartaq dalaiyini (9) manam bolji tununai-la: eqce naimiyn mingyon (10) ɣolni döçin tümün altayniāin üüden bulyarani (11) möngkö dörbün caqtu: elesen serēɣalār (12) köröl ügei jirjingneji güügēd usuluur (13) tegēji ögönēla: ölö sambayin tašūni (14) übül zun ügei öböšöni kökö: ürgülji (15) māniyın ayūyār ɣangxanayila: zū² talani (16) xalēxani zurɣān mingyon šara altan sümüni (17) zūgiyın xara üülenēse ibta yūgiyini (18) ɣarād odotü kökö tenggeriyın aɣār-tuni (19) orxu šara naranı köldüni bel belen tüši= (20) ji xaraqdanayila: šata boloqsan bumbul= (21) baiyni: šartaq dörbün dalayitei: šariyın (22) dörbün kiyidtei: šakjmuniyın ilta xübil=

¹ Здесь находит отражение «бинарная логика», в которой, по мнению Е. М. Мелетинского, «...имеется тенденция отмечать один полюс оппозиции позитивно, а другой негативно» [Мелетинский 2006: 230]. В фольклоре многих народов можно встретить сюжеты о том, как братья-демиурги создавали землю и море, при этом один из братьев (позитивный полюс) направляет течение реки в обе стороны, а другой брат (негативный полюс) направляет его в одну сторону. Также бытуют варианты, когда река изначально течет в обе стороны, но Создатель, решив, что это слишком легко для людей, направляет течение реки в одну сторону. В более поздних вариантах сюжетов к течению реки в одну сторону приводит ее осквернение [Березкин, Дувакин].

² Здесь слово Зу имеет значение «священная страна». Речь идет о столице Тибета, где находится храм Джоканг. Главной его святыней является статуя Будды Шакьямуни, известная как статуя Дзу (Зу). Названа она так по имени Джово Шакьямуни (Драгоценный Шакьямуни).

(23) γān blamtai: šakjīn tōtai nayimin tümün (24) šebenerni: šatar bolosqan bumbulbayidan

3b (1) šangxalayan xaleji: šara ulāni yilγarji: (2) ubur ubur geldebela dung bürēgiyinini (3) dūni dordo zambayin oron-du küngkü= (4) neji jirgebe: doqšid nomiyin ceng= (5) gelgeni γučin γurban xurmustiyin (6) aγartani sonosoqdobi: üzel (7) ügei ünemneqsen kümün: üküqsen (8) caqtan: ürgülji γučin γurban (9) tenggerdü tördöq: üzēd ünün (10) sedkelēn talibaqsan kümün eseren (11) tenggeriyin dēre erdeni burxani (12) tarālangdu erkene biši tördüq andayār= (13) tai: ejen dēdü boqdoyin kürei kiyid (14) gēd: nartu delkēn oron-du naiymin (15) mingyon yeke xāni nutuqtoni γayixül (16) bolnayila: bumbu dalaiyin γučin γurban (17) γoliyin eken-dü orülji abuqsan (18) šariyin dörbün tümün mangγasani šaxacan (19) tuluba: ercüs bumbiyin bum γoliyin (20) eken-dü: ejen jangγariyin eberēni (21) mededeq elbeq dalan kelen albtani (22) ejen boqdo jangγariyin nererni: šariyin (23) dörbün tümün xāgi γajariyini bulāji (24) abād šaxaji genüülbei: bumba dalayin (25) jibaxlangdüni γaraxu šara narani zōün (26) öncöq köl doroni: γasalngtu jirin (27) zurayān tenggesiyin cudxolxulduni

4a (1) γandeq altai ūlayin ara tabicang dēreni (2) šaxar altan bayišinngγān sine deldüülbe: (3) šajini naiymin tümün mangγasiyigi nomdān (4) orülji abai: dörbün zügiyin ejen bolbai: (5) düübür γardiyin nutuγān töbkünüülbe toqtō= (6) bai: yertonjoyin töriyigi xada metü bayiyül= (7) bai: burxani šajiyigi naran metü delgerüülbe (8) zaγalmai kiyitin salkiyigi xalün ügei (9) möngkü dörbün caqtü serjingnüülen tatabai (10) zar küji xoyūlaiyigi möngkü dörbün caqtu (11) zambu tibiyyin γol dotoroni delgerüülen (12) tügēbe: bariūlaqsan šara altan bumbalbayini (13) dungxū saiyixan baiydaltai: dörbün önggü (14) bindaryayār deldüüleqsen: zuün naiymin (15) xorātai zurγān dabxar šara altan čarlāq= (16) tai: oroı yūgiyini očirlaqsan: orči= (17) longgiyin xādūdiyyin dunduni deldüülük= (18) sen oülen šara cōxōr bumbalbaiyini γar= (19) xu šara narani köldü dünggēbe: öüni (20) ezeleqsen ejen xāni döči ese kür= (21) kü nasundān dörbün zügiyin xadūdiyyin (22) albuyini idebei: töröqsenēsen nāran (23) törö aldād ügei: takil zulu xāni (24) jičini tangsaq bumbai xāni açini (25) oüzang mala aldar xāni or γaqca (26) köbüün: ürgülji γučin γurban teng= (27) geriyin jirγalār jirγadaq: oyēn

4b (1) dēdū boqdo ǰangǰar: ǰaǰar dunda ǰaqca (2) genei: ǰalab dunda önčün¹ genei: biyini (3) daxaqsan arslangǰūdani ǰil nasun xoyū= (4) layiǰān ǰidēn üzüürtü uyubala: ǰilbai (5) baxa xoyulaiǰān zoüdon boluǰsan boq= (6) do ǰangǰariyin arban boqdoiyin gegēn adis= (7) tidliqsen ariün cāǰān mirdiini zürkün (8) mangnai xoyortān adislad andǰāran öǰüq= (9) sen andǰarani: aldar boqdoiyn zari= (10) layāsani dabxani: xān ǰangǰariyin zasadaq (11) zasaqani: alxu bulxudu durtai (12) abraltu ügei ǰučin dolōn nastai arban (13) arbas tarni nomtoi: kiyitin xara ǰiditei: (14) bardātiyin köbüün očir gerel geqčī arsa= (15) lang baridaq milēni ǰonun cariyin arsan (16) ǰoltai: dönōn cariyin arsan tasamtai: (17) coi bolod tobčitai: maxan bolōd ali= (18) xantai: gūši mönggün saldarǰatai: gürmer (19) šara torǰon orōdostai: elesen-dü (20) urǰuqsan önčin yāǰai modoügi šošusen (21) biyideni ǰurban ǰildü xatāǰad iši= (22) leqgsēn xašil tarani geqčī milei: or (23) ǰaqcaxan cokoyisan šarxani: zurǰān (24) sardu arei geǰi edegedeq: očir (25) gereliyin milei-doni ödöriyin zurǰān (26) mingǰan milāčidaq: tere milēǰāsü (27) amidü ǰaraxuliyini sarbalzaqčī dörbün

5a (1) möčiyini sairi dērēni teqleqleǰi külēd (2) kiyitin xara aramiinin arban xoyor (3) öürgüson-doni xabtar xongǰārani (4) ǰurban xonoqtü suülyuduq: zuni (5) sayixan öi dotoroni zuruq buluqsan (6) šara cōxor bumbalbayinin dotoroni: (7) zurǰān mingǰon arban xoyor narin ulān (8) arsalangtayiǰān tabin xoyor dungǰurai (9) doürēd sūdaq: tabin xoyor dungǰarayin (10) dēdū biyideni arsalangǰiysin mönggün möng= (11) šöür širē kir ügei dörbün zūn dö= (12) bilǰin dēre: barasiyin arsan tüntüǰiyigi (13) barūn zöün xoyor toxoyidan šubta (14) toxoildōd anǰxaraqsan: zöüdün (15) boluqsan boqdoni ardāsani xalexani (16) urǰā zandan kebtei nayixalaǰi sūnai: (17) ömneseni xalēxani ölö mangxan barsiyin (18) dobtolyotai: kündolenggeseni xalē= (19) xani deǰeǰiid

¹ В Багацохуровском цикле в образе эпического героя-воина прослеживаются рудименты героя-первопредка, находящие отражение в мотивах одиночества и сиротства. По мнению С. Ю. Неклюдова, «...древнейшим, по-видимому, является герой, обладающий чертами мифологического первого человека <...> одинокого, сироты, чье принципиальное „эпическое малолетство“ симметрично изначальности космического универсума...» [Неклюдов 2019: 517–518].

ğaraqsan arban tabuni (20) sara metü melmelzeji suüdaq: yimi (21) sayixan arsalanggiyin ide čidal xoyor= (22) ni: yamāran bi geji: xari mangγas xāni (23) elči ajiqlan šinjiildeq bolxoni: (24) dung cayān dalān bayayārani γučin tabun (25) toxoi örgün: dala dēreni γučin γur= (26) ban xurmustani idi solibildaji (27) urγuqsan: belküüsondoni zuün

5b (1) nayimin raginisiyın idi tebereldeji (2) urγuqsan: sayiri dēreni arban tabun (3) bazaraqcān ide urγuqsān: aldal (4) ügei ačın degeldeq erēn cayān bul= (5) čingduni tabun zuün albatayan šulmiyın (6) küčün tögösöqsen: ayari zandan (7) arman aldal ügei angxardağ: arban (8) cayān muturiinin üye bulıandüni (9) arsalang zāni küčün tögüsüqsen: (10) mangnaidüni mayidariyın gegēni dori bütoq= (11) sen: oroi dēreni oçir sada (12) burxan xonoqluqsan: sarbalzaqçı (13) dörbün möçi: saruül sayixan čēji: (14) erken sara zorkün: eldeb ulān (15) γolıyını ejen blamiyın gegēn ezelen (16) sakiqsan: acātai tuülön temēn (17) torilzama xošiyın ulān zōni (18) xoyor dōbün metü lüqliyinei: (19) xoyor zo dēreni xorin gergei (20) kümün: xorin altan caxada xorin (21) anggi xalayada soldonüji suıγād (22) dākiyını γarayadağ manar mönggün geji= (23) gini kücoqsēn unuqsan utu zandan (24) metü loqliyinei: irii jıldüni (25) talibülād: xariü jıldüni xaiçiyın (26) iri kürgüülēd orkükqson tang= (27) γad mönggün šaluüni gümbü çekini

6a (1) aşığ dēre zuzān biyeni dörüü: tūlaiyın tolyoin (2) dünggei toli subusun siyikini: tuülün atun temē= (3) ni tabgiyın dünggei lang šara ēmeqtei: güldöl= (4) zoqçı güreigiyını gübdēd: gümbü çikini aşığ (5) dorı melmelzebe: tasiyın jıbir saxalani γaraq (6) üleq geqsen: tarniyın xara nodēren bumiyın (7) olon batarmūdān buruü zōbiyını angxarađı (8) suüduq ji: dayiči mangγasiyın üren amindani (9) xadaγalaqsan zer zebeni: zuryān mingyon (10) ayari zandan modoni beteke kerçēd: biı (11) biideni tatađı ögüqsen: zuün tekēn öböriyığı (12) γol tabıqsan: zuryān mingyon nasataı ađıryain (13) šorbüsēr degüürani orōqsan: γunun xoyını (14) dünggei γurban xara bolod šiğširgitei: utu (15) biyeni γurban zuün alda: acātai atan temēn (16) toqlōd nādala bula toryon saldarγataı: arban (17) xoyor salātai kökü zandan aramani: šara cōxor (18) bumbulbaiynin zoiyn biideni ere cayān xatü (19) γurban alda šalγātai: aramiyın yozürtü kökü (20) toryon çaçiriyın dotoro dörbün mingyon narin (21) ulān bātur ödör söyidü xošōd mingγādār (22) selji mandaq: aldar noyon

boqdoinin xayiri= (23) ni alaq buyuin daram dēji: xara darcaq (24) arza: möngkü dörbün caqtu tasaral ügei (25) xayirildaq: amindani kölgüloqsen yaqçaxan (26) küloqni: dolōn nastaidāni doqšin maxa γaldu (27) seterleqsen köqšin doldoi zērde aǰırça (28) toroutei: yesen mingyon cusun zerde: alag čigi ügei: bulaq čigi ügei: γalzan (29) čigi ügei: amitani amin zürke bulāqsan yesen

6b (1) mingyon cusun zērde tunǰirmuüd: arsā= (2) lang altai baiyritei: erdeni tögüsǰlcan (3) bulung manalyatai: aršān cayān tengges (4) usuluürtai: üdēn šara naranlai kiyitin (5) domboi gedeq usuluürtöni balyaloülǰi (6) öimuülād örüün asayan xoyoroyin (7) xongyor šara seroundoni: šoroün (8) cayān elesen-dü kölbēdoülēd: öb= (9) coüniyinin ölö buāral xaqzaiyni unu= (10) γādaq: yesen mingyon tunǰirmuüdiyin (11) dotoroni: köqšin zērdiyin iǰil (12) dotoroni ü biyitei: utu küzoütei (13) ulān zērde küükün dāyan: dāγandān toq= (14) töd γunǰindān küüküloqsen tungyoü (15) güüni unuγun dāyan eketei unuγun (16) biyideni: xabariyin dundu sariyin xoüčin= (17) du: ara caxariyin mü zangtai babyain (18) tabun tuγuliyin zeldü bariülasan sālyaba: (19) tabun sardu tabil ügei sāǰi: namuriyin (20) soyil sardu: öbüsöni oroi-du mönggün (21) cayān möndör ondosonden buüxu caqtu (22) unuγon biyeni ulān zalō öököön tasulal (23) ügei γarči dāγān biyeni iriqči zün= (24) duni temē xariüldaq köbüüdtü barin (25) unuülüqsan biyeni dalabγan čēǰiyini (26) abuqsan biyeni dayibilin yabuǰi daiyini (27) köldü dasči γunu orxodüni sulu (28) talibaba: dönö orxodoni unal ügei (29) sulu talibād: tuülun nasunduni usun (30) maxuini kücēgēd: töröyin dörbün xāni

7a (1) šodoči: enggiyin döčin xoyor noyüni šodoči: (2) nartu delkēn oron-du dörbün zügiyin xaduüdiyin (3) erken sayin šodočiyini elčir coqluülād: (4) eǰen dēdü boqdonin šara cōxor bumbulbain (5) öü-dondüni xaxu dünggei γaǰartu deldoüloq= (6) sen: xadaq šara altan tagtiyin amun dēre: (7) xān ǰangγariyin zarilyār: xari xaduüdiyin (8) šodočineriyigi xarayalduılan xamtu zoqsō= (9) γād: tungyoü goüni unuγun tuüriyin erke (10) xurdun zērdiyigi: tuülun nasutai biyēni: (11) šara toryon noqtār noqtolād šaǰini zuryān (12) mingyon arban xoyor bāturtaiγān: šara cōxor (13) bumbulbaiγāsan γarči angxarba: ergüülǰ (14) kötölgüǰi angxarād ömnēsoni xalēxulai: (15) xadxād orkoqsan šatu

bolji üzoqdobei: (16) köndölönggēseni xalēxani maxani kücoqsen (17) zājılaqsan atan bolji üzüqdobei: arsalang (18) čējitei: arban alda utu biyetei: xara (19) xula böqtörgütei xuni zandan küzoütei: (20) barim ülü kürkü erdeni mönggün deltei padman (21) yataya sangnātai: xubing-giyin coryo čikitei: (22) xurcu šongxoriyin nidütei: örömiyin üzoür (23) altan soyüütai: ara barasiyin sayiritei tuü= (24) layin tong bulčingtei: bumba nayan nigen alda (25) utu sayixan subdul soiltei: dējiiyin (26) cöggücö boluqsan dörbün xara turuütai: (27) dang-šadani unubi geji dangdād ügei: dang= (28) γār oro ergēd irbe geji bayirināsan (29) bariji unuqsan bacā keberēn bidaq: čiki= (30) nēseni kölson γardağ ügei: čib cayān

7b (1) xalyatai: ejen biye xoyortān esergeceq= (2) či mangγas daiyini dotoroni eldeb olon (3) zer zebe šabi dotoro: ejen beye xoyor= (4) tān: xoronai nige šabi olü tuxādağ: (5) erbelzeqsen sayixan xurdun zerde morin (6) bolba: tabin alda elmen torγon culbuü= (7) riyini burxan cayān tolyoidān adislan (8) jolōdoqsan bāturani: erkēn dūnggei γunun (9) nastai caqtān buyun tögös ābān buyn (10) ügei orkōd bumba gerel ējin köbüü ügei (11) orkōd: bum dolōn tümün albutān noyon (12) ügei orkōd: tabun nastayasan abād: (13) arban tabi kürtolēn daxuūlaqsan dörbün (14) mingγon bātorān noyo ügei orkōd: aran= (15) zala xurdun zērediyin jilōduoni γučin (16) γurban jil bo[l]jasain: busud aldar xāni (17) kübüün boro mangnai jolōčitai: aldar (18) noyon boqdoinin zuin suüdü oroxu (19) ulbur šara narani önggütei: γaraxu (20) γal šara narani dūrtei: gegēn-düni oüle (21) barima gereldüni aduü manamu carān (22) xalexani cāda dalain jirmāq toloqdoma (23) sayixan {narān xalixani nāda dalān jirmeq tolaqdoma sayixan} sulxu šaxād gürüqsen üsüni: (24) suübi {düürēd} kücēd ülemü: subusun cacaqtai (25) tokigiyini šayaydani kürmü tombi luüdang (26) berzetei: taji torγon terleqtei: urun (27) ējini iškēd urjin padma zöbčilēd: (28) tamrdai xatan tabun sardu γajigiyini γar= (29) γād oyoqsan: tabin tuülun morin onotei

8a (1) tangsaq mönggün xalbngγān: erdeni zandan (2) teroün dērēn coxodoji ümüsübe: (3) zuüzaigiyini uyuqsan caqtu zurγān (4) altar šang ögüqsen: miyimiyyin ulān (5) γoson: möriyyini üzüqsen küün mingγon (6) tengge öqči γayixadağ mön biyēni (7) tailuülād üzüqsen kümün: tümün (8) mönggü öqči γaixadağ: zoüdün boluq= (9) san boqdoinin züiyin

stüdü tabun zuün (10) küüken öirön daxuulan sutinai: aliki (11) oronāsa abči atā keqsen bi geküni (12) töriyin dörbün xāni kouke yolji (13) enggiyin döçin xoyor noyoni küüke yolji: (14) aranzala xurdun zērdeni dolōn nasutai (15) sanji: aldar ɟangɟariyin biyeni xorin nastai (16) sanji: mön ene caqtān: abxu zöbtei (17) xata olji yadād: nartu delkēn xaduū= (18) diyin küükenēse: küüke xayiyād mordoji: (19) ɟurban ɟiliyin ɟučin zuryān sardü er= (20) gēd olji yadād: aranzala zērdēn (21) ecēgēd: utu zandan armān uürçil= (22) ɟi çirēd urɟuqsan arban tabuni (23) sara metü doüring ulān çirēni: ünusun (24) önggütei bolji zobād: öndör cayān (25) uülain oroi dēre ɟarçi xaruül xar= (26) ɟi baibi: baitulani mönggün ɟibirtei (27) altan ödötei boqşorɟoi dēre teng= (28) gerēr niseji irēd: şobuüni kelēr kelbe: (29) ɟazādaki ɟalab şartuü tenggesiyn¹

8b (1) tere tala nutuqluqsan: oçirtu altan (2) uülutai: oron-du ügei ɟurban ɟinda= (3) manitai: güşi zamba xāni küükiyigi: (4) tenggeriyn köbüün burxan cayān gedeq (5) küün küçiiir abn geji bainei: abxu (6) zöbtei gergenciñi² tere gebe: bei (7) altan ɟibirtei boqşorɟoi: ene (8) nasundān {şobūn bolbi çigi: xöötü nasundān} kümün bolji mingyon ɟalabtu (9) çimayigi: öiren daxulji: şara (10) torɟon debeliyn xormoiyāsan bariü= (11) lēd xamtu töröye: mingyon eketei (12) xuübilɟāɟār şartuü tenggesiyn dēgüü= (13) rani ɟarēdülji tusād: tenggeriyn (14) köbüün burxan cayāniigi dolōn mingyon (15) bātartaigiyini alji orkōd: güüşü (16) zambain küüken {arban} dolōn nastai abxa (17) gerenzele xatān abči xatu keji (18) bolnai: şara cōxor bayişing dotorōn (19) arban xoyor zuryān mingyon bātur= (20) tayān: tabin xoyor dungɟuray kücēd (21) sūji: barūn biyēn ɟurban mingyon (22) bātariyini axalan sūqsan: maɟa

¹ Согласно мифологическим представлениям калмыков, внешний океан (море, река) является границей между мирами. Здесь море разделяет средний и нижний миры. В Багацохуровском цикле эпоса нижний мир тождественен водному миру.

² Багацохуровский цикл сохранил в своем нарративе ядерное образование архаического эпоса — богатырское сватовство. Джангар, отвергнув всех ханских дочерей, отправляется на поиски суженой. Поиски в своем локусе оказываются безуспешными, и тут весть о суженой Джангару сообщает золотой воробей. Рагини Герензел является представительницей иного мира — водного.

yalayin (23) aduüci: maliyüd zula xāni açi: (24) dabai zamba xāni köbүүn dalai altan (25) čēji irēd ügei yeren yesen

9a (1) jiliyigi aildadaq genei: önggüröqsen dalan (2) jiliyigi endürel ügei keldüg genei: axalaq= (3) či uxātai čecen bolnai: tüüni darūki (4) bāturni zuün jiliyin zobolong üzube geji (5) yoxa gedeq zang ügei: zuryān jildü zoq= (6) sol ügei külji orkōd miliičibi geji ügü (7) endüürdeq zang ügei: zörmig biyeni (8) zuryān bum cereqtü: uruquqsan zan= (9) diyigi ündüsteigiyini suryu tataji abād (10) morin ügei yabuyār dabilirji orodoq bolnai: {yabšün beyeni naiyman mingyan jidēn oroi dēgür xoyor kölēn küregel ügei yarēdedeq bolnai} (11) čingya biyeni dayin dotoro dalan sardu (12) dayildād unuqsan morini eceji šabdād: (13) uryā zandan metü nuryni nümün bolji (14) ököögēd: uruquqsan arban tabani sara (15) metü düürüng ulān čirēni ünüsün (16) adali bolōd: alaqa xara nidoni anildan (17) aldād: aranzala kökō yalzanāran aldaji (18) tablād zulād yarči: ara biyēseni (19) adli zuün bātur: zuün xajitai jidēr (20) zuülun deqce kücēd čičideq bolnai: (21) tēgeji čičideg bolba čigi: taribad xara (22) köbcögēsü suüriyini yaqçaxan ködülgeji (22) yadaji: uqtu širkēn açi genei: tümül= (23) getü xāni yaqça küükenese yaraqsan (24) zē genei: tobüşiyin bökō mönggün šiçšir= (25) gēn köbүүn genei: mergen güşü zandan

9b (1) gereliyin xorin xoyor nasun-duni yarči (2) genei: udirduqč ulān xongyor gedeq (3) bātur sūdaq bolnai: unuduq morini (4) uıla böqtörēd yabuxu bökō genei: (5) üro tuürma xurdun genei: dolōn nasutai (6) duüdumiyin xašing kökō yalzan gedeq (7) moritei genei: bariqsan ildüni dokin del= (8) dekini: dolōn oroni šulmu dorōn (9) doroitodaq: zangyad orkixuni zār (10) tobiyin oron doqdoldoq: köqšin kökō (11) daraxn küüčin keqsen: köqšin mala daraxn (12) dabtaqsan kümün-dü ügei yurban mingyon (13) urun üren xataji: dolōn tümün örke (14) doliqtai: doqšin xara bolōd šoro yurban (15) zuzān xara bolod mörgütei: yučin xoyor (16) almas bolōd irtei: barin čabčin deldekü (17) zēldeni bātur yamandayain gegē bütēqsen: (18) batalan barixu bariüldüni baxatamjıtai dörbün (19) maxaranza zuruqsan: cusuni xara šoron= (20) čiiyān: alasaiyin mönggün taša dēren arban (21) xoyor šara altan tödögērani tödögelēd: (22) aldar boqdoin xayirin xara daracaq arki= (23) gi üyād agsamnaji suūdaq bolnai: züin (24) biyēn yurban mingyon

bātariyini: axalan (25) sūqsan axalāčini: sambal nertei ūlayin (26) sankil öroü biyidü nutuqluđi genei: sayi (27) ĵebā mangyasiiyin noūriyini böqlön nutuqlađi

10a (1) genei: zuün oro tūrimi zörmiq bātur (2) genei: zuryān oron-du aldaršiqsan (3) sayin dalči genei: xangyal tuūgiyin köbüün (4) xayirtai ergüü gümbü: ikiynin (5) kemĵeni tablād sūdaq bolxoni tabun (6) bātariyin suiritu sūdaq bolnai: tatađi (7) öbdöqlēd suūdaq bolxoni: ĵurban (8) bāturiyin suūridu suūdaq bolnai: tarĵan= (9) niynin kemĵeni artai cayān arbingyali (10) arban ĵurba kütürēd unuduq mori= (11) ni zayāni xurdun xara gedeq mori= (12) tei: bariqsan zebeni ĵurban xara (13) bolod mörgütei: ĵučin tabun irtei: (14) cusuni xara šoronči gedeq zebe= (15) tei: bariqsan zebeni arban alda (16) aĵari zandan işitei očin xara (17) torĵon tuq: daxuūlaqsan bāturani (18) biyelēni adali dolön mingyon bātur (19) ara biydēn daxuūlād ayixu mangyasiiyin (20) daindu oroxoni: agiiyin xara duūĵār (21) urādād orkixulayini oqtoryoi ĵaĵar (22) xoyor nigen bolöd ododoq bolnai: (23) oroni bātur ceriq xoyor: onco (24) gümbēn šorösu zailuūltun gēd: doqĵir= (25) la gürümēn kegüülĵ mordodoq bolnai: (26) ene gümbēn šoriyin üzüirlei züq= (27) xoloi šarxataqsan kümün emiiyin (28) sayigini ūĵad: emčiiyin sain-duni

10b (1) üzüülbe čigi: eqce döčin yesen (2) xonoqtu xoroni kücoĵi üküdoq (3) andayārtai genei: mön töüni daruūki (4) bātariyini erkēn dünggei ĵunun nastai¹ (5) caqtani ēĵi ābi xoyuūlaigiiyini erliq (6) nomiiyin xān-du öqči: dalan kelen al= (7) batiyini dayiči mangyas bulāĵād abči: (8) tabun nasutai caqtān: sayixan kürüng (9) morēn sarbā dāyan caqtani sayn möng= (10) gēr xudulduĵi abād: šara torĵon (11) noqtāran noqtolād: šabar šuūgiyin (12) baldār tayqlād zayanai önggüni (13) šaraldaq šara torĵon ulbān belkeq= (14) nēd araq yondan üliiyin doboto= (15) loqči omuruünāsu: narun suūxu (16) üzüq öödö dūrkeleĵi buūqsan artai (17) geqči ĵoliiyigi üzüüdēd arban dolön (18) sarda güūĵi genei: güügēd yabuqsan (19) caqtān kelĵi yabuqsan ügüni <arban> (20) erkēn dünggei ĵunun nastai caqtu (21) mini ēĵi ābi xoyoraigi mini abaq= (22) san erliq šulmu nüülii mini dā: dönön (23) nasutai caqtu mini dalan

¹Ввиду того что эпические герои отождествляются с мифологическими героями-первопредками, то и возраст их симметричен мифологическому началу времен.

kelen (24) albutüi mini bulāyad abaqsan (25) dayiči mangyad čimlai: arban naiymin (26) tamudu aliki-čigi ɣalabtu zaryatai (27) bi: sayixan kürünggēn yabuyār kötölēd

11a (1) manar šara naran-du šaraqdan xalād: nayimin (2) mingyon jibxulangtu doqšin šara mangyas (3) xāgi daxanai bi geji oči bolnai: odüqsai= (4) ni zōüdon boluqsan boqdo ɣangyariyin (5) zergedü ired ügei yeren yesen jiliyigi (6) aildaji mededeq önggöröqsən dalan (7) jiliyigi endoürel ügei keldeq ile (8) dalda xoyulai-gi ylyün tuüjin keldeq: (9) šajini dörbün tibiyigi uxāyāran geteleg= (10) sen: küngküü čēji ailidād aldar (11) noyon boqdodān angxarayaǰi suünai: (12) bātur tayijini köbüün kündü ɣartai sabar (13) kürüng ɣalzan morini külog boluqsan (14) caqtān: sanānāsü delem xurdun bolnai: (15) salkināsan alda xurdun bolnai: dogšin (16) šara mangyasiyin öyirini daxaqsanāsü cārān (17) dolōn oyedü maniyigi yerü amuruülxu (18) ügei nereleqsən xānduni kürgül ügei (19) kele bariǰi abxuyigi angxaraqtan: aldar (20) noyon boqdoyin zarliqni altan čējiyin (21) ügü onon tuqči šongxortü zarliq (22) bolba xurdun xara sārļān una: dokyā (23) doki: zuryān mingyon narin ulān arsalang: (24) külügoüdēn deqce toxoǰi mordoqtan (25) aranzula zērdēn toxuülād aldar (26) noyon boqdoyin biyeni moriloba: utu zandan armān köndölöngdēn

11b (1) doürebe: zuryān mingyon arban xoyor biyēr (2) šarkād mordoba: tuqči šongxor manar šara (3) altan tuqni duqtuütaiyiǰān baixodān dulbung (4) šara narani önggütei: duqtuüyāsan möltör= (5) köni dolōn narani önggütei: yesen dab= (6) xar altan tuqtai yeren tabun šara ulān (7) költei: manar altan šara tuyān: xurdun (8) xara sārļiina baruün biyideni dabšuürlād: (9) aldar noyon boqduüyān zuryān mingyan (10) arban xoyor arsalangtayigiyini ara (11) dala dērēn daxuülba: dolōn dolōn döčün (12) yesen xonoq dülēd odba: usu (13) ügei cöldü öbözü ügei šaldu unuyun (14) kürünggiyini bulāji abād: uüǰim šara (15) šiliyin kötölgün-dü dundān dolō tumulai= (16) lād abči: kündü šara baltān ēmdēd: (17) kümon čiyireq bolǰi torɣol ügei (18) küloqgēsēni unuyān cokoba küčotei (19) gıqsən arsalangyuüdni köl köldēn derlel= (20) deǰi unuba: xurdun geqsən morini (21) emēlen gesen dorān abād: kökö šil (22) temcēd köqlēd köqlēd ɣarči yabanai: (23) yoboyon ɣaqca biyini: eqce döčün (24) yesen xonoqtu abči yadād orkoba: (25) šara

toryon tuyān kökō šiliyin omoruūn= (26) du šāji xadaxaba: ara biyideni šara (27) cōxor bumbulbaiydoni: uqtu širkēn (28) ači bökō mönggen šiqširgēn köbüün

12a (1) bātur ulān xongyor arki uūyād untuǰi (2) xocorǰi xān ǰangyariyin xatani xalinggi (3) ulān xongyorān serouǰlǰ bolnai: ödöriyin (4) kele boluqsan sööni zoudün boluqsan aldar (5) noyon boqdočın mordöd döčın yese (6) xonoba: zuūn oroni bātur xor keqsen (7) boluūzai: {ǰirān oroni elči külgıyını bulaqsan boluūza mordü geqsen zaralyārani} mön xongyoriyin biyeni öndöǰi (8) bosöd arkiyigi baxuniyigi uūǰi biyēn (9) debtēgēd: altan xubinggiyin usiyigi oroi= (10) dān kegüǰlǰi sergēd arsalanggiyin kökō (11) ǰalzan külogēn toxuūlād: kökō ǰalzan (12) dēren mordoba: ǰaraxu šara narani köl (13) temecēd odoba eqce döčın yesen (14) xonoqtān güülgēd doübür cayān ködö (15) dunda: aldar noyon boqdoiynin barāgiyini (16) aldal ügei abi: aldar noyon boqdoni (17) zarlıq bolǰi bolnai: nomoyār buūliqsan (18) xurdun cayān itilge mini: altai dunda (19) altan baxana mini: noqtoai ǰaridiyin (20) köbüün noyon ulān xongyor mini āšınai: (21) aranzula kökō ǰalzani amān angyayıyād: (22) ömnö xoyor kölēn örgünēsen oloülēd (23) arda xoyor kölēn arsalanggiyin suiydēn (24) xadaba: šabxaqlaqsan šabxani ara biyideni (25) buūgiyin sumun metü ǰiyigēd: saǰaq (26) dörbün turuūnāsoni arban xoyor acatai (27) manar ulān tōson oqtorıyügiyin oroi (28) cayān oülelei xolboldoǰi üzüqdübei:

12b (1) kündü ǰartu sabar: kündü šara baltān ēm= (2) dēd atayar zandan modoni süiydürtü al= (3) caiyiyād zoqsoba: talai ǰaǰarāsu dūdun (4) yabunai: aranzula kökō ǰalzani ǰolāgiyini (5) suludxaba: zayāni önggöni šaraldaq šara (6) toryon ulbān belkeqnebe: saiyixan kökō (7) ǰalzani sonor saiyixan čikēn solibin (8) xaiyčılēd: soǰoi bolöd nidēren (9) solin xaiyčılād: amān angyayıyād ayuū (10) dundan šuükād irbe: nayad šara baltii= (11) gi burxan cayān mangnaduni zabdaba: cayān (12) möngšöür duūlxaiyin dunda xarkilaiigiyni (13) balbi cokobi: sayixan kökō ǰalzan ǰurbi (14) togüčibe: öröliyin mönggün urulāran (15) ǰaǰariyin körsü zuūn unul ügei ǰarād (16) odoba: ezeleqči ulān xongyorani: (17) ǰoliyin xara cusān aman xamar xoyorāran (18) selǰi asaxād: ara biyidēn gilis xalei= (19) ǰād: aranzola kökōönin amiini ergüǰlǰi (20) tatabi: aranzola kökōören dakin daiyribi: (21) dakiǰi nayad šara baltān dabirin cokon= (22) gekülēni ölkedeqsen kökō ǰalzan (23)

külüqani öbcöügären ɣajar šorgün (24) kiyisibe: arsalang em dēgoürani aldan (25) cokobi: köndölöngnēd zulād ɣartu= (26) lani külog kökөөn ongyon del dēreni (27) kömölēd abād ɣarād odba: ɣašid

13a (1) šara torɣon tugiyin yozuürtani ɣaqca (2) sabariyigi abči irji xaybi: kökө ɣalzanān (3) xatarād: kündü dēdü boqodōdān kürči (4) barālxabi: aldar noyon bo{q}doni ariün (5) cayān mirdēn xoyuūlaiyin oroyidoni (6) selji zalād: axa düü xoyor keji (7) oruūlji abaqsan: taiyjiyin köbüün (8) kündü ɣartai sabar geji: dundu zaxaiyn (9) dolōn dungɣurayiyigi dutuü ügei axalan (10) suūdaq: oüdoni xoyor mingyon ar= (11) salanggiyin daryani keleqsen ügēl (12) eblel geji kelni arsan köndöröqsen: (13) kei jilbang noyon axalād suūdaq: (14) bayan sungyorobiyin bariūlaqsan kiyitin (15) xara arzaiyigi bökü mönggün šiqširge (16) baruün öbüdöq dēren abanai: mašad (17) aldar darayayin köbüün tōsun tüleq (18) geqči noyon: šara cōxor šāzangɣār: (19) axa ɣangɣariyin zergēsü abād: (20) zuryān mingyon arban xoyor arsalng= (21) dān tabil ügei suūji küüni tabin (22) tabayād duyuü kücēnei: xotiyin (23) muxur xalcaɣāba: xōliyin nōson (24) kebbe: duüni gerelēr duül-üülbi: (25) dungsur genel daxabi: talbān cecenēr (26) dombor cokuülbi: tangsaq genel bosād (27) biyilbe: očilonggiyin miqmiyāniyigi

13b (1) cuür tata gebe: tatadaq cuürani: xabi= (2) riyin šara xulusundu öndögeleqsen (3) köqšin duütu xun öroün šara gerlei (4) oür dērēn örbölgēn öbköölged öndö= (5) ji baiɣād ɣurban oyodēn dongɣodoq= (6) san köqšin duütiiyin duütai: xulu zandan (7) cuüriyiyān migmiyin ulān urul dērēn (8) abči tataqsan duüni: zuryān mingyon (9) altaiyinin dotoroni oiyrini tataqsan (10) bolji sonosoqdobi: jibxulanggiyin (11) öndör altai uülani narani köldü (12) dünggēbe: örgün šartaq daliyini mananal (13) bolji tunubi: ölö sambayin tašuüni (14) übül zun ügei öbösoni kökü: māniyin (15) ayuüɣār ɣangxba: abiri önggütü naran (16) mandalbi: način torɣoi xoyorani gegēn (17) zabsartu torlobi: zuryān mingyon šara (18) altan somoni: ɣaraxu šara narani köldü: (19) bel belēn tošibe: šata boloqsan bumbi (20) dalayinin köbēdü: šartaq dörbün dalaitai: (21) šariyin dörbün kiyidtei: šakjmoniyin ile (22) xübilyān blamtai: šakjiyin tōtoi nayimin (23) tümon šebener šara ulān xoyor ilɣarād: (24) ubur ubur geldebe: ükül ügei möngkü (25) bolbi: ürgēn ügei toqtuün bolbi: übül (26) ügei zun bolbi: yertomčiyin törēgi

14a (1) xada metü baiyuülbi: burxani şajiyigi naran (2) metü delgeroülbe: dalai dunduni ur= (3) yuqsan dambi zoüle modon: dalai (4) zambaiyn büçirani dalan tabun tenggeriyin (5) ayār tala şabşixudān: dara eke sid= (6) diyin aysār yagnldabi: yol dunduni (7) uryuqsan yurban yalbar zandan modon (8) yasalang zambiyin biçirani: yancas zuü= (9) dān küngküneküdēn: yanjur danjriyin (10) ayasār yangxanai: uü zandan modoni (11) tumulailaşi serjinenei: ulān şara (12) biçirani oiygiyin ceceq bolbi: oqtor= (13) yuüda yurban önggü jindamaniyi şara (14) ulān kökö yurban solongya xadabi: (15) jindmaniyyin xübilyān xān jangyar (16) geqçi nereni: nartu delkēn oron-du (17) duüriq bolbi: nayimin mingyon yeke (18) xāni nutuqtu duüriq bolbi: zuni (19) saiyxan üiydoni: zuruq boluqsan (20) şara cōxor bumbulbaidān: zuryān (21) mingyon arban xoyor arsalangtaiyān (22) arzada amani xalabi ayuü dundān (23) nirgeldeşi suüxalāran: aiyxu mangyas (24) xāni tuüji könoldobe: zuün jiliyyin (25) şā tölolcobi: zuryān jiliyyin xaruül (26) bulāldabi: erkenloügiyyin mönggün cayān

14b (1) uülada: eqce yurban sarda xaruül yar= (2) xudu: ene dundān şo örkilcöbi: barin (3) orkison şōni bazaq ulān xongyor tala (4) xalēşi tusbi: şō orgüqsün kelemerçi (5) kei jilbangdü kelşi suünai: erkeloügiyyin (6) mönggün cayān uüludu eqce yurban (7) sardu xaruüldu yaraxdü nada yuün-dü (8) durulnaiyçi: namai xaruüldu yarād (9) odoqsain xoyno: zuü şariyyin tangya= (10) çiyiçin: zuün oroni kölçin ezelēd (11) orkuüzai: zuruq boloqsan şara (12) cōxor bumbulbaiygiyiçin: zuryān (13) oroni bātur çiyiriq xoyor balablād (14) orkixu boluüzai: yertomjiiyin törü= (15) gi xada metü baiyuüldağ minii küçin (16) boldoq: {burxani şajiyigi narān metü delgeruüldeq mini küçin boldoq} törö şajin xoyortan töbke= (17) nēd: tömör sümēn aman-tun bekejiq= (18) sen: erküloügiyyin mönggün cayān (19) uüliyyin beldü: eqce zuryān jildü (20) xaroül yaraxu bolbi çigi ölji (21) ükükü mini ügei: ejen dēdü jangya= (22) riyin neredü muü boluüzai: aldar (23) boqdoiyn zarliqni alei jilbang (24) noyon-du dakiji zakbi: arban xoyor (25) ergelgetei altan şüügi dakiji orki (26) geji zarliq bolbi: dakād orkiqsan-dü

15a (1) altan çējiyyin noür xalēşi tusbi: (2) aldar noyon boqdoni dakiji zarliq bolbi: (3) törö ezelen suüqçi köqşin toşimel: (4) töşör oiyrı xoldu yarād ügei nertei: (5) dakin naiyribi: altan şogiiyyin nidüni kündü

(6) ɣartai sabar-tu tusubi: kündü ɣartai (7) sabar šōgiyin nidü üzēd: aldar noyon (8) boqdo talān sögüdön angxarayaba: zoüdü (9) boluqsan boqdo mini gegēn dundān aila (10) duqtan: taniyigi daxād ɣučin ɣurban (11) jil boloqsan mini: önčin önör geji (12) ilyaqdad ügei bilei bi: ɣajar dunda (13) ɣaqca bilei bi: ɣasalangtū šara mangɣasiyin (14) aman-du: ɣaqca namār tütünüq öqsen (15) bolxoni: ɣaqca biyēr tandu jiliiji (16) öqse bi: ejen noyon boqdo ene (17) zaraɣai mini čiki keji xairilaqtan: (18) xān ɣangyariyin xariü zarliq ese (19) bolxolaiyini: arsalang kürüנגgēn toxuül= (20) nai bi: aldar noyon boqdo tani gegeiygi (21) arban tabun sardu üzodüq bolxoni: (22) ariün cayān mirdēn mangnai dundān (23) adisaln andaɣār kēd mordobi: šara (24) cōxor bumbalbaiyigiyi buruü ergēd¹ (25) odbi: naɣad šara baltani narani köl-dü (26) gilibkibe narixan kürüנגgiyin šürouğēr (27) naran suüxuiyin ara üzüq temcēd

15b (1) ɣarād odbai: ödör geji öñjil ügei (2) odbi: söö geji xonol ügei odbi: (3) enggiyin külügiyin dolōn sardu kürüm (4) bainam gekü ɣajar: kürüנגgēren döčin (5) yesen xonoq kürēd odbi: erkü= (6) loügiyin mönggün cayān uülain oroi (7) dēreni ɣarād: dōrbün jilei širtēd (8) ügei dönön xara bürgüdiyin nider šir= (9) tēd: dōrbön tibiyyin oruiygi doqdol= (10) tuluni xalēbi: oi dunduni xalexuni (11) buɣa maral xoyor üzüqdobe: kökö (12) debēn öböšön: kiyitin buluq usun: (13) kür zandan modon söüdürtei genei-la: (14) naran ɣaraxu ara biyidēn xalēxoni: (15) arsalang altai mongxan cayān uölani: (16) dolōn sarai ɣajarāsa belküüstēgēn (17) dünggebe ömnö biyiden xalēxuni kii= (18) ten xara tenggesiyyin naiymın mingɣun (19) solongɣoni oqtorɣuyin aɣārtu: (20) onco kökö manan bolji üzüqdobe: (21) tere tenggesiyyin tere talani dolōn (22) oro xōsuruülsan doqšin šara (23) mangɣas xāni: arban xoyor asartai (24) manar šara cōxor balyadani: naiymın (25) sariyyin ɣajarāsa dünggēji xaraqdabi: (26) sayixan kürüנגgiyin amiyyini ergüülēd

¹ Это не характерно как для эпического текста, так и в целом для традиции калмыков, так как в культуре монголоязычных народов движения совершаются посолонь. Но если рассматривать богатыря Савара как возможного космического охотника, то можно считать, что это предпосылка к космогоническому мифу, где движение происходит с запада на восток в соответствии с лунной траекторией, тем более за выездом следует сюжет охоты на оленей и маралов (см. подробно: [Убушиева 2021]).

16a (1) xōrōn tatabi: öndör cayān uūlayin (2) uruū kömorüü öödöni orōd: oyigiyin (3) olon buya marlāsa odon adli önggō= (4) tēgii-ni: erbelzeqsen kürüנגgēren (5) ēreji baiji erken tarayaniyini una= (6) yāji abād: küloqten aciid: kürü (7) zandan modoni soudürtü abči irji (8) xayabi: sayixan kürüנגgēr kökō debēn (9) öbösön kiyitin bulugiyin usun-du (10) talibād: kökō toryon čačirān tatabi: (11) zandani xubxai bolon yanggiliyini (12) cuqluūlubi: zagiyyin ulān yal oruū= (13) labi: buya maraliyyin maxuūgi burū (14) zōb ügei xayaji talibabi: kökō tor= (15) yon čačir dorōn orōd: sur (16) metü sunād suxai metü ulaiyād (17) untubi: eqce dolōn xonoqtān (18) untubi: untuji kebteqsen zoudon (19) dotoroni: öndör cayān uūla (20) balbi tuči zoudelbe: öndēn čočin (21) xalēn geküni: mangxan cayān uūla (22) mangnai dēreni mangxaiyād bayibi: (23) saixan kürüנג morini: saruūl saixan (24) oiyidü sanāmar ideji bayinei: boson (25) tergedēd kiyitin bulugiyin usun-du: (26) kiyiliqtei šalbuürtayiyān oroji (27) biyēn sergēgēd: alač buyayin maxani

16b (1) ačari zandani coqtu bolōd bayiji: abči (2) gesen cadatala idēd kökō toryon (3) čačir dorōn kölbürōn tabaralan untubi: (4) untuji kebteteleni: arsalanggiyyin sai= (5) xan kürüנג yalzani: köbčün altan (6) delkēn oruūgi doqdoltola yurban (6) üyeden kükürson incačabi: čočin (7) tergedēji bosōd: sayixan kürüנגgēn (8) temcēd: xalai mönggün xazarān suū= (9) bided: xazaralači abād: emēl (10) yuūyān toxōd: eldeb zoyil čime= (11) gēn ümosēd: erbelzeqsen küröng (12) dēren mordübi: öndör cayān uūliyyin (13) oroi dēreni yarči xalēbi: naran (14) yaraxu talki üzügēsü: arban xoyor (15) acatai manar ulān tōson oqtor= (16) yuyidu cuūnuqluči xadabi: xalei (17) yān bayitula yesen mingyon cusun (18) zerde tunjirmuūdiini: kiyitin (19) xara tenggesiyyin yal ulān engge¹ (20) temecōdlēd eldeji yabunai: (21) aduōni ardani xalēn geküni dolōn (22) dolōn saya buxayin önggübči (23) boloqsan: dangyār biyeni dolōn (24) mingyādtu boldoq: yalzuū xong= (25) yoriyyin möri ügei: yalzuū dolōn

¹ Холодное (ледяное) море с огненными берегами аналогично Огненному морю из якутских сказаний, которое является, как пишет С. Ю. Неклюдов, абсолютной степенью хтонического океана, а противоположные признаки не взаимоисключаются, а, напротив, сочетаются друг с другом [Неклюдов 1977: 198].

17a (1) bodong: zuryāni zuryān xaǰitai zandan (2) aramtai nigeni küünei amin ulān ɣoldü (3) zöbölöqsen: eqce nayan xoyor kökō (4) ǰiling sumutai: ene dolōn arsalang (5) elded odobi: mönggün caɣān uūlayin (6) oroi dērēse: biçigei nekese gekü (7) bolbi çigi: mönngkö kürüng ɣalzan (8) küleqni: aduūni ardāsa amandān (9) küçi ögöl ügei abçi zulubi: (10) xara tenggesiyin köbēdü xarayaldabi: (11) xadayin dünggei ulāntai xaş xula (12) gedeq noyon: ulāniyinin amuūni tataǰi (13) zoqsōd: utu xara adaranādān: (14) altan ünütei kökō kiyibir ǰilang= (15) giyigi: amin ulān ɣoldoni zöbülēd (16) zoqsobi: kürünggiyin şüroüger kündü (17) şara baltān ēmdēd kürēd iriqsen (18) caqtani: arsalanggiyin kürüng ali (19) xurdāran xurdulbi: amindān iniq (20) bolxoni tata gebe ömnēseni tebkēn (21) duūn taş gebe: erbelzeqsen kürüng= (22) ni elkēren ɣajar daxan kiyisbe: (23) xurdun caɣān ɣaşkuür toli mönggün (24) duūlxainin oroyigiyini ibtü tusād (25) oqtorɣoi tala çişkiǰi ɣarbi: (26) dakniyin kürünggēn daibilād bostoloni: (27) dakād nige ono baribi: xurdun caɣān

17b (1) ɣaşkuür kökōi xara maxārani şubtu (2) tusad ködölgüşi ügei nayimin xab= (3) saniyinin tolyoyigiyini kei sayixan (4) biyēni ebdēd: amini xara cusui= (5) gi ama xamar xoyorāran selji (6) asxād: dakn onu baritalani: xadayin (7) dünggei ulān dēreni: nige sarbas gēd (8) odoxolāran: uūca tolyoi xoyo= (9) riyini emēl dēreni tenēd odbi: (10) ardān xalēn geküni: uūla unuqsan (11) kebtei ulānāsan unubi: ömnō (12) biyiden xalēxani kiyitin xara teng= (13) gesiyin oro ɣaqcaxan orolɣārani: (14) yesen mingyon tunǰirmuüdiini (15) unuyün dayān ügei salɣal ügei: (16) şaxaǰi oruūlbi: ɣalzuü xong= (17) ɣoriyin mori ügei: ɣalzuü zuryān (18) bātur zuryān xaǰitai zandēn ar= (19) mān amin ulān ɣoldoni zöbülēd: (20) külēji zoqsobi: urālān kiyitin (21) xara zebe amin ulān ɣolor= (22) ni ibtü tusuqsan kündü ɣartai (23) sabar aiyji köndöölön zulubi (24) doroqşān deqşen xoyortu orxo orolɣu yadabi (25) dalai dunda xalēxoni (26) uūlayin dünggei caɣān

18a (1) doligān dotoro: unuyün dāɣan ügei salal (2) ügei öimibi: nāda biyēn ergeni dolōn (3) mingyon alda ɣalabiyin ulān erge: utu= (4) ɣayin ire iremiqtu: örüü sörüü xoyor (5) urusxoltai: urusxuldoni üküriyin (6) dünggei xara çiluūn: biye biyēn gübdül= (7) dēd: ulān ɣal badarād yabadaq: soron= (8) ci xara tenggesiyin manar ulān ergērani (9) kiyisakeni yayadaqbi: orolɣārani oron (10) geküni or ɣaqcaxan

oryol: ɣalzū (11) zuryān bātur zuryūulun zuryān (12) xaǰitai zandan aramān abād: orolyon (13) dēreni zoqsōd bainei: dabirǰi (14) orǰi yadād: nayad šara baltān ēm= (15) dēd nariyxn kürüng ɣalzan mōrēren (16) ɣurban üyüdēn urādñ dabirbi çigi: (17) zuryūulun zuryān xaǰitai zandēn (18) armān: amin ulān ɣoldoni zōbōlēd (19) bainei-la: aiyād zulād ɣarād (20) manar ulān ergēn irmeq dēreni (21) buıyad: daiyini olon lübcen tai (22) tatabi: saliyyin xara xabčasan-dān bata= (23) laǰi ɣanzayalabi: ariün çayān miridēn (24) šara torıyon biçitei küzüünēsen (25) möltölöǰi zalabi: manar mönggün kökö= (26) liyinin gürei dotoroni batalaǰi yuyabi:

18b (1) engger xara torıyon büsēn elekeren (2) ɣurbi sāǰi orōǰi büsülbe: kündü šara (3) baltūyān büsü nurıyun zabsartān aɣari (4) zandan işerani xabçiülbi: kiyitan xara (5) tenggesiyigi xaleyād zoqsobi: uūlayin (6) dünggei çayān doligān unduü sunduü (7) cokād bayinala: üküriyyin dünggei kökö (8) çiluün urusxul doqşin-doni biye (9) biyēn gübdüldēd ulān ɣal badarād (10) bainēla: nayan xoyor ergelgetei: naimin (11) mingıyon sorolyotai: nādaki biyēnin (12) ergeni dolōn mingıyon alda manar (13) ulān erge genēla: şōbōgēn üzüür (14) irmiq-tei genēla: oron geküni yayaǰi (15) orxu-bi: bain geküni yayaǰi baixubi: (16) baiyād baidaq bolxonı: xān ɣangıartu (17) yū angxarayaxu bi: xaluün zuryān (18) mingıyon arban xoyor bāturtān yū (19) kelkübi: zuün orondu çiyirigēren (20) aldarşiqsan: zuryan oron-du batu= (21) rāran aldarşiqsan: nartu delkēn (22) oron-du xurudaran tuūruqsan: nari= (23) xan kürüng ɣalzan taiyān baiya bayıǰi: (24) alxād ɣaraxu çalçāq dotora amin (25) metü aduü mini: aixu šara mangıyasiyyin (26) nutuq öödü orō yabtalani: aiyād

19a (1) zogsōd xariǰi irbiçi: arban (2) xoyor amin metü bātur dotorōsu: (3) zuryān sariyyin xaruūldu çimayigi: şo (4) bulāldajı çimdu tuxxulāran ene (5) mangıyasayin külēseni aiyād öndör (6) çayān uūlayin oroı dēre xalaq (7) yayalai bi çimayigi xaruūldu suūlyoq= (8) san ese bilü bi geǰi zarlıq bolōd: (9) altan önggötei arban çayān muturān (10) ɣurban üyüdēn taşād okobi: abçi (11) üüni-ɣar: abaraltu ügei oçir (12) gereliyyin nige coykōqsan milēn şaraxani (13) zuryān sardu zuq arei geǰi edege= (14) deq: aduüyān nekenēbi abai çigi (15) aldabi çigi: namayigi kezē iren (16) irtele milē suludaxul ügei ödō= (17) riyyin dolōn mingıyan ödürtüni milei= (18) du: sö boluqsan caqtu dörbün möçi= (19) döni

küni yuyin činēn bōdūtin: (20) utu biyeni yurban alda delem (21) ayari zandan yasiyigi yaǰar-tu (22) šubtu šāyad: iyigiji külu geji (23) zarliq bolxu bišiyu: bātur sabariyin (24) biyeni: xān ǰangyariyinin aduūgiyini (25) xamaǰi kōögōō yabutala xayaji orkōd (26) aiji xariji irkilēni: aldar

19b (1) noyon boqdoni cuxuldād: ūkūdūq (2) milē külei xoyor-tu oǰči genei (3) gekü nereni: mingyon ǰalab-tu alduū= (4) laši ūgei muū nere: orǰi ūkūkū (5) bolnai gēd: xaš xula bāturiyin (6) terüün xaqsan kiyitin xara ǰilang (7) sumuni xād orkiqsan šaraxani (8) šara toryon ul-butayigini ibtū (9) tusuqsan šaraxa: onu zebe (10) xoyorani amin biyideni tengnēd (11) zoqsoqsan sanǰi ene sumutai= (12) ǰān usun-du orōd odxoni: (13) nasuni zobolong kecūū bolxu (14) bišiyū: ūūnen suyulǰi abxu (15) arǰa xayixu bolnai geji kēled: (16) sayixan kürüng ǰalzanān xatarǰi (17) orkōd: kūdūriyin zo arsār (18) keqsen ǰanzayān suyulǰi (19) abād: xurdun cayān sumuni (20) alixani dūnggei xara bolōd zebē= (21) seni: bütüülön batalǰi uyubi: (22) sayixan kürüng ǰalzaniyinin: sabūr (23) mōnggūn sūülēseni uyubi: (24) uyaji orokōd suda tusbi

20a (1) saixan kürünggiinin sairi ödōni (2) tali zandan milayāran tablaǰi tatād (3) abi: tataqsan kürüngni taq yaredād (4) tusubi: alda cayān sumuigi (5) amin ulān ǰolōsoni suǰu (6) tataǰi abi: abaqsani xoinoni (7) ara ömnō xoyor šaraxā amināsoni: (8) āya dūnggei xoyor anggi nōǰiq (9) cusun asaxarǰi unubi: unuq= (10) sani xoinoi toxomāsan xoyor (11) anggi tasulǰi abād: šaraxaiyinin (12) amiini bōqlōbe: bōqlōǰi baitalani: (13) orolǰoni amin dēre baiqsan (14) zuryān bātur: zuryān külügiyin (15) zuryān mōnggūn cayān uūduygi (16) zegelüülǰi zoqsōd: zuryān (17) xaǰitai zandan aramān amin ulān (18) ǰoldoni zōbōlēd: zuryūulan (19) deqce debirbi: dabirēd kürči (20) irteleni ǰal ulān ergēn dēgüū= (21) rani kürüng morēn tülüküji unu= (22) ǰāyad: tabun alda bulu toryon (23) culbuūr turši biyeni ǰarēden (24) ömnōni tusbi: tülkōji unuyāq= (25) san kürüng mōrini ǰal ulān ergēn

20b (1) doroni: kōkūūil xara balčiqtu kōb= (2) ciqtēn kürči šigidebe: tabi sāji (3) tataǰi yadabi: ǰal ulān erge dēre (4) ǰalzuū zuryān bātur zoqči baiyād (5) soronci bolod ūldēren: geriyin dūng= (6) gei manar ulān šabriyigi dērēseni (7) unuyābi: arǰa ūgei arsalang (8) kürüng biye xoyorōn šabrār bulun (9) gekūlei: amēn zuülǰi ǰarād kürüng= (10) gēn xayaji orkōd: unduū sunduū (11) cokoqson ūlayin dūnggei cayān doli=

(12) gān dotorāyār orād öömēd od= (13) bola: ara biyideni züüdün bo-
luqsan (14) boqdoni šara cōxor bumbulbainin (15) dotoroni: šariyin
zuryān mingyon (16) arban xoyor naran ulān bāturtā (17) arza arkēn
süüri dunduni: axalaqçi (18) tenggeriyin jırayalar jıryaǰı suıtu= (19)
lani: mönggün altai ūla bāritei genei= (20) la: mön šartaq dalai usuluür-
tai: (21) erdeni tögös jlün buluq manalyatai: (22) eqce yesen mingyon
tunjirmuüd (23) aduügi: erkešil yeketei doqšin (24) šara mangyas xāna
köögööd abād oçi (25) genei: ejen jangyar xāni ene ödör

21a (1) kürtülü angxarād ügei sanǰi: aduü (2) xargüldaq aqsayal
bādaiyni aldar (3) boqdōson ayiyad angxarayaǰı (4) yadād: arsalng al-
tai uūlayin beldü (5) uryuqsan xatuü xarayanāsa (6) alda delem xatuü
xarayanagi: (7) enjür ulān elkēren šubtu šāyad (8) amin ulān yoloron
ibtü yaryabi: (9) arsalang uūliyin beldü üküriyin dūnggei (10) ere xara
çiluügi elkedeǰi (11) teberen kiyisēd amini yarād odbi: (12) kelmerçi kei
jilbang üülen xurdun (13) alayān unād albutu aduütaiygi: (14) aranzula
zerdetēgi yurban dolō (15) xonōd ergedeq zangatai bolnai: (16) albu-
tuüni ergēd: aranzula zerdēni (17) ergēd: manāgiyin arsalangyuüdtü:
(18) aixu mangyasiyin omoqni türgün bainei: (19) almas šulmain elçi
xurdun bainei: (20) amin metü zerdē mini asarsan sayitur (21) manatan:
xān jangyariyin zarlıqini (22) ene: xurdun alyāran adun öödō (23) orobi:
oron gekülei-ni arsalang (24) altai uūlayin bairini alduülād oçi (25) bol-
nai: aršān cayān tenggesiyin (26) usuldeq mōrani bilerēd oçi:

21b (1) atayar zandan modoni süüdüriyin tārāl= (2) geni eiegerēd
oçi: alang bolōd xalē= (3) yād zoqsobi: alyāran aliki yaǰar (4) öödō
yaraqsan bolnai gēd xalēbe: xelē= (5) ji yabun geküni xarayatn yoliyin
(6) xaǰiüyāsa xamād kööqsen mōrtōni (7) orobi: yurban yeke xālyā
aduüni (8) mör: naron suıxōin ara üzüq (9) öödü yarād odoqsan za-
mani: kem= (10) jiid xalēxani: naimin dolō xonoq= (11) son kebtei
bolnai: xurdun alyāran (12) šara cōxōr bumbalbayin üüdündüni: (13)
jıbxolnggiyin zuryān mingyon šara (14) altan xabxain aman-du: xurdun
(15) alyān xatarbi: boqdo xāni zergedü (16) güün orbi: cayān möngšür
duülxān (17) abçi öbödōq dēren talibin: manar (18) mönggün šaluüyān
geǰigi talān ilēd (19) mala xabxān širēnin köliyni xalē= (20) yād suü-
bi: sūqsun caqtuni: (21) aldar noyon boqdoni angxaran zar= (22) liq
bolbi: jē darya jilbang šara (23) dōrbün kiyid mini toqtuün bainu: (24)

šajmuniyin xübilγān blama mini šara ügei (25) bainu: jibxalanggiyin altaigi jiri (26) ergeqsen albatu mini bürün bainu: (27) töröoni töbšüündü: üüre noyodūd

22a (1) üiledēn čiki bainu: cuyār saixan (2) bürün bainei geji angxarayaba: aranzula (3) zerdēn jilōči arač zula mangnai: amin (4) metü dörbün mingyon nöködtegen aranzula (5) zerdetēgēn arki arzān uūji amar (6) mende bainu: bainei geji angxarayabi: (7) aduūn mini mende bainu: aldar noyon (8) boqdo mini gegēn dundān angxaračtan: (9) aduūn čigi ügei aqsaxal bādaī čigi ügei (10) arban tabun nököd [a]duūčini čigi (11) ügei: y-yuū kelene či geji zarliq bolbi: (12) altan önggötei arban caγān muturan (13) γurban üye delden tašād: aγari zandan (14) širie dērēn öndölji buji suūji angxar= (15) bi: ali zambain orondu odoqsan mör (16) ügēyü: xaiji yabutala mini xarayata {γoliyin} (17) tašuüγāsa xamād abaqsan mörtöni orbi (18) bi: möriinini kemjēgiyini xalēxuni: naimin (19) dolō xonoqsan kebtei: γarād odoqsan (20) γajariyin üzüq-ni oroxu šara narani (21) köl temcēd oči: aldar noyon boqdoni (22) zarliq bolbai: narun suūxu üzüqtü (23) nadalai temcekü öšētei kümün ügei (24) bilei: γaralyani tiyigen teriün γaraqsan (25) bolbi čigi ara ömnö üzügiyin nigen tala (26) orōji γaraqsan biyiza gebe: irēd (27) ügei yeren yesen jiliyigi ailadaji (28) mededeq ese bilüü či: iriqsen dalan

22b (1) jilinggi ödör endüürel ügei keldeq (2) ese bilüü či: naran suūxu üzüqtü (3) mini aduūgi nadāsa bulāji abči ezelkü (4) yuūn küün bilei: üüniyigi ayildan tāji (5) mede altan čēji xāni zarliγar (6) manar toryon tümtügiyigi giiji dorōn (7) talibād: arban caγān xuryān elken (8) dēren salābčilād: aldar boqdein zar= (9) liγār uxān xaibi: xān- {dü} öödö öndēn (10) angxarayabi: üünese aranzula zērdiyin (11) dunda güüdülēr yabuxuni arban tabun sarai (12) γajar genēla: enggiyin külüqtü γurban (13) zuūn γučin zuryān sarai γajar genēla: (14) nāda biyideni soronci xara tengges šibē= (15) tei¹ genei: dorodō dolōn oro xōsorüül= (16)

¹ Водное происхождение суженой Джангара проясняется только при описании ее отца. Владения Гюши Замба хана, тестя Джангара, локализируются в Нижнем / Водном мире. Его обителью является Огненное море, имеющее двойное течение. Также есть и прямое указание, что Гюши Замба хан является хозяином лубсурга, т. е. хозяином водной стихии.

ji genei: dangyār biyeni dalan tümün batur= (17) tai genei: nereleqçi nereni doqşin zambal (18) geqçi nertei xān genei: tüüni imiyni sakiq= (19) çi xaş xula gedeq batur genei: xadayin (20) dünggei ulān külüqtei genei: küüni amin (21) ulān yoldu zöbölöqsen alixani (22) dünggei xara bolöd zebetei: küüni kelēr (23) tusuduq eqce nayn xoyor sumutai (24) genei: öiröni daxuülaqsan nököd baturani: (25) yalzuü xongyorlai adali zuryān batur (26) zuryuülayin bariyiqsan zer zebeni zuüyād (27) alda zuryān xajıtai armatai: soronci

23a (1) xara tenggesiyin yaqçaxan orolyārani aduü= (2) giyitan şaxād oruülji orkoji: tenggesiyin (3) örgön biyeni tabun sarai örgön bolnai: aduün (4) orji öömēd tabun dolō xonoji: mani (5) batur sabar yal ulān ergērani xurdun (6) kürünggēn alyaqłajı tülküji unuyāyad: (7) köküüle xara şabar-tu köbcögiyinini zaxacai (8) şigedkeji unuyāyad: tabi sāji tataji (9) suyulji yadaji manar ulān erge dēreseni (10) yalzuü zuryān batur soronci xara bolodāran (11) nasutai cariyin dünggei şabar maltan dēreseni (12) unuyābi: külüqtegēn xoyuülan şabartu (13) daraqdan gekülēren: kürüng mörēn xayaji (14) orköd soronci xara tengges öödö undu (15) sunduü cokoqson uülayin dünggei doligē= (16) du orji öimēd xoyor dolō xonoji (17) geji angxarayabi: aldar noyon boqdoni (18) zarliq bolbi: dalan tümün baturtai: doqşin (19) zambi xānlai dolōn törölēn todorxoi (20) medenei bi: tüünlei örö ügei bilei bi: (21) ene nasundān abaqsan abalya mini ügei (22) bilei: aranzala zērdini mini dörbün turū= (23) ni möltö ese tuxxuni: aramdadaq (24) ayari zandan aram mini xuçu ese (25) tuxxuni: aşidani çimāsu ese abadaq (26) bolxonı: yesen mingyon cusun zērde (27) tunjirmuüd mini: adaq geqsen dāyan mini

Согласно верованиям калмыков, лубсурга — обитатели вод. Как замечено С. С. Суразаковым, «... „хозяева стихий“ (они-то и называются ээзи) чаще всего выступают друзьями и помощниками героев, борьба с ними носит временный характер и всегда заканчивается братанием» [Суразаков 1985: 25]. Инвариантное ядро образов «хозяев» обнаруживается в охотничьем эпосе. По мнению С. С. Суразакова, «...сюжеты о встречах, борьбе и братании героев с подобного рода „хозяевами“ в дошедшем до нас эпосе не выступают самостоятельно, а входят обычно как один из постоянных компонентов в состав сказаний о героическом сватовстве» [Суразаков 1985: 28].

23b (1) xulda geküni arban bum örkese ökö (2) mini ügei bilei: amin metü aduügi (3) mini abçi odöd: kücüji nekeji (4) kürtüle mini: arban üzüqtü tarāyād (5) orkoxu bolūzai a-a jilbung mini (6) aranzula zērdii mini abçi iri (7) geji zakki ögööçi: mön ulān xaçir (8) dēgēren möndör xara nilbusān cacalā (9) xalēbi: ene zarligiyin süülini baruün (10) biyēn <baruün biyēn> γurban mingyon (11) bāturiyin dundāsa zuün jiliyin (12) zobolong üzube geji: andayār (13) yoxo geji keldeq zang ügei genei: (14) zuryān jildü mila suludxul ügei (15) milēçibe çigi aman γurban ügēn (16) endüürji ülü keldeq bolnayila: (17) zörmiq biyēni surxuni: buxulād (18) zoqsoqsan: zuryān bum dain-dü (19) möri ügei biyeni ayari zandan (20) modōgi ündüstēgiini aca yū= (21) giini şudurād ēm dēren abād (22) yabuyār dabirād ordoq zörmaq (23) geneila: γabşuün biyeni amindān (24) kürēd ireqsen naimin mingyon (25) aramiyin oroi dēgüür bumbain (26) dörbün möçēn kürgül ügei (27) γarēdedeq bolnai: dain-du

24a (1) dalan sardu çabçildād arsalang kökö (2) γalzan külüqani mingyon şaraxtai biyeni (3) xoyor mingyon şaraxtai şaraxain (4) cusun-du şara toryon ulbuni köböq= (5) sen temēni nōson metü buturād: (6) uruyuqsan utu zandan saixan nur= (7) γoni numun metü bökögöd: düürüq= (8) sen arban tabuni sara metü düürüng (9) ulān çirēni unturuqsan γaliyin (10) ünüsün metü: xalēdeq alaq tar= (11) çēn nidüni anildad: adaxadaq (12) arban xara xuryoni aimed: aldaji (13) tabalād zulād γaranala: ara biye= (14) seni adali çidaltai zuün bātur (15) zuüγad alda zūn jiditei: zuün (16) xurdun möritei deqce kücüji (17) irēd zuülun zuün jidēr çiçēd: (18) zuün xurdun külügiyin şürüügēr (19) tülkj genei: tobiri mönggün köbcö= (20) geseni suiriini ködölgeji yadaji (21) genei uqtu şireken açi genei (22) tümülgütü xāni küükünēse γaraqsan (23) zē genei: töbşin bökö mönggün şiq= (24) şirgēn köbüün genei: mergen güşi (25) zandan gereliyin xōrin xoyor nasun= (26) du

24b (1) üüdün bütüji γarçi genei: düübür (2) ulān xongyor bātur genei: aldar (3) noyon boqodān angxarayaçi sūnai= (4) la: aranzala xurdan zērde altatu (5) mişitēgen nada xairen boltun: (6) aduügiytan arban sariyin eces (7) dunduni: arşān cayān tenggestēn (8) abçi irji usulsubi: aldar (9) noyon boqdoni zarlig bolbai: jē (10) türügücükü daisun dotoro tömör (11) jidēn üzüür mini: tümün xōin-dü (12) dobotoldoq

tüükē ulān čono mini: (13) nomoyār buüliqsan xurdun çayān (14) itilge mini: altaiyini mini dotoro (15) altan baxana mini: noqtolōd orkoq= (16) son çaradiyin köbüün mini: jē arban (17) xoyor zurγān mingyon arban xoyor (18) biyēren nekeye: aldar noyon (19) boqdo mini arban xoyor zurγān (20) mingyon biyēren nekeji kereq (21) ügei: bi yaqçaran odonai bi: (22) doqšin zambal xāni dolōn üyedü (23) ugiyini ese tasuldaq bolxoni: (24) ene nasundān tani cuxullai xar= (25) γād üküsü bi: eces xōitō (26) töröldēn erliq xāni zasaqlai (27) xaryaçi üküsü bi: tere ügēn (28) süülleini: araq zula mangnai

25a (1) arsalang zērdiigi kötölēd irbe xurdun (2) saixan zērdēn xairin bolbi: altatu (3) mišilēn xairin bolbi: ariün çayān mir= (4) diiyān oroi dēreni adislabi: narixan (5) xurdun zērdiyini unād: naran sū= (6) xuin ara köl temced odbi: naimin (7) mingyon altaiyiini zōb ergēd odbi: (8) ödör gebe öñjil ügei odbi söö gebe (9) xonol ügei odbi: soronci xara teng= (10) gesiyin dotoroni düülün öimin nekēd (11) döçin yesen xonoqtü delden öimööd (12) süülüini kücübe: kücüqsen biyeni nayan (13) xoyor erelgen biyēni ernei: naimin (14) mingyon soronci sorolyon usuni yoröl (15) öödü soronai: uülayin dünggei çayān (16) doligān ende tendēgüürni unduü (17) sunduü cokonai: üküriyin dünggē xara (18) çilün böörü belküüsērani urusxuldu (19) cokonai: bumbayin çayān çējini budan (20) yeke xarngγū bolbi ançin gedeq zür= (21) köni aibilxaigiini gübdübe: adüniinin (22) süülüini üzēd türüün zaxuiyini xalēn (23) geküni: köqšin zērde ajiyani tabun (24) sarai örgön soronci xara tenggesiyin (25) sarbaxn ulān ergiini dēren unuyāyad (26) irbe: sarabxn ulān ergiini xalēn

25b (1) geküni çalzuü xongyoriyin mör ügei: (2) naimin mingyon külügēn sōqson: xürülani= (3) dād düduji sülayila: xurdun zērde (4) ajiyān xalēn geküni: adüniinin türüün (5) dundani ecesen köqšin dörbün zuün (6) çigei möriyigi urusxul uru biyidēn (7) abād: urusxul biyiini böqlōn öi= (8) miçi yabunai: neken öimiqsan bātur (9) sabar tengnen tusuqsan kiyitin xara (10) zebēn šaraxārani: soronci xara (11) tenggesiyin urusxulni: cā nā xoyo= (12) rain amarāni selji cokobi: dörbün (13) küdür çayān möçini: dörbün anggi (14) teleqdebe: bumbain yeke çayān çēji= (15) ni budan yeke xarngγui bolbi: (16) ayixu dalayin yoröldu amryatu (17) tulayin aman-du orçi ükükü xubi= (18) tei sanji labā bi:

geji sanād (19) xurlaydabi: γurbi duūdād: xur= (20) laidād orkoqsan duūni: usuni (21) olon amitani cösöni xaya tusbi: (22) ūla dērki amitan beldēn unubi: (23) daruūni dūduqsan duūni jibxalanggiyin (24) altai gedeq uūlāsan dēre γaγar (25) olobči: jindamaniyin xūbilyan boq= (26) dōson dēre eze olobi či geji (27) duūduqsan dūnlani ceg xamtu

26a (1) köqšin zērde aγirγani kükürsün (2) incayāγād: baruūn ama tataji xōrān (3) xalēji unuyun dāγan ūgei incayāji (4) cūbirin daxabi: uūlayin dūnggei arban (5) xoyor xara dalang doligāni dēgüür unal (6) ūgei γacaidan tuūji öimēd: urus= (7) xuldu uruūdād odoqsan sabarān: (8) olji ömnēgüürani torbi šangxaq mönggün (9) delēsen arban xara sabariyini adxuul= (10) bi: köqšin zērde dēren čiki sun (11) öimuulbi: yesen mingyon tunjirmuud= (12) ni salal ūgei öimibi: eqce xoyor (13) sardān salal ūgei öimibi: manar ulān (14) ergēn baragiini γurban sardān abai: manar (15) ulān erge dēre baiqsan γalzuū zuryān (16) bātur γaqcaxan orolγoyigi abād (17) zoqsobi: aduūni terüün öiridēd (18) irbe: γal ulān erger γaqcaxan (19) γaralyārani terüün aduūni γarād (20) irbe: zuryān bātur zoqsōji yadād: (21) zuryān xajitai {zandan} jidēn-nin tömörē= (22) seni barēd: iši biyērni gübdün (23) zoqsoji yadabi: aduūni terüüni (24) altai mönggün cayān uūlān temcēd (25) γarād odbi: zuryān külügiyin (26) šürüün xurudār aduūni torüü bulāl= (27) dan ērji yadabi: naran γaraxu üzüq

26b (1) talasan: jibxolanggiyin altaiγāsan narin (2) ulān tōsun oqtorγuūdu cuūnuq= (3) laji γarbai: tōson kürči irtele (4) aduūni süül kücüs γarād: köqšin (5) zērde aγirayān ardāsani talibabi: (6) köküül xara balčiqtu unuqsan (7) küükün kürüng γalzani: taibus xara (8) balčigiyigi tas tiyirēd γarbi: (9) aranzala kürüng dērēn γarād: (10) adūniiniin ardasani xalēn aldaji (11) tablād γarbi: γaran geküni (12) angxan terüün köögööd iriqsen (13) γurban zamdān oroji: altai (14) mönggün cayān ulān temcēd γarād (15) odbi: arsalang zuryān bāturlai: (16) aranzala xurdun zērdiigēn unuq= (17) san: altatu zandan mišiliyigi (18) ēmdeqsēn: asar ulān xongyor (19) aduūnāsani xayacuūlād: arsalang (20) cayān xadayin bel öödö aranzaliyin (21) šürüügēr aramdanai bariqdal ūgei (22) ērbe: aranzala xurdun zērde (23) öbödügiyini daxaji ömkörēd: (24) dabšüriyini daxaji daγād: dab (25) dēre dalan tabi ergēd ögönei: (26) eqce döčin yesen xonoqtu (27) ere cayān xadayin beldü ēreji (28) genüülebe: oron-du ūgei zuryān

27a (1) biyeni zuryān xajitai zandan aramiynin (2) üzürtü morin biye xoyoriyini torγo= (3) jī yadabi: ara biyidēn xalēn geküni: (4) kündü γartai sabar sayixan kürüng γal= (5) zanan unuqsan nayad šara baltani (6) narni gereldü gilibkēd: narixan kürüng= (7) giyin šürüün xurdār arsalang mönggün (8) cayān uüliyin tašuüdu: aranzali (9) xurdun zērdēren arsalang mönggün (10) cayān uülayin bel dēre: γalzuü (11) zuryān bāturiyigi ēreji baiqsan: (12) xalinggi ulān xongγoriyigi xaikirin (13) dabiṛji irbe: šaldaq zuryān bātu= (14) riyni dundāsani: uülayin dūnggei (15) ulān cōxor külüqtei naran ulān (16) bātur: utu zandan aramān amin (17) ulān γoldoni zöblēd onca γarād (18) irbele: saixan kürüng γalzan (19) külüqni: olon daini köl taniji (20) genei-la: utu zandan aramiyin dob= (21) tolyuini üzüji genēla: sonor (22) saixan čikēn soliji xaičilbi: (23) soγoi bolōd nidēren aramiyin (24) arban xoyor üüdkiriyin-ni aldal (25) ügei širtibe: dējiyin cōgöcö (26) boloqsan dörbün xara turuüγān (27) deqce ökobi: aramiyin γurban xara (28) bolōd šiқşirgi šarad gekü duün= (29) lai

27b (1) bölbölji γacayidabi: γacayidan (2) tusxulāran γalzuü tabun bāturiyin (3) dunduni tusbi: armadād örgöq= (4) sen aramani arsalanggiyin kürünggiyin (5) dörbün xara turuün doroni: zuryān (6) alda γajar ibti tusbi: kiy= (7) diyin ulān cōxorani aramiyin bula (8) torγon saldarγadu baruün γariyin (9) alixan-du batalan baritalani aran= (10) zala xurdun zērdeni ara dal= (11) duni kürgēd öqbei asar ulān (12) xongγor altatu mišilēren (13) sarbas gēd önggörbe: aranzala (14) xurdun zērdiyin šürüün xurdār (15) olji γarād ardān xalēn geküni: (16) eme küüni sūdulār emēl dēren (17) tengneqdēd ulān cōxor küle= (18) gēsen uüla unuqsan kebtei (19) unubi: saiduür saixan talai (20) dotōγur saixan zērdiinin amuü= (21) ni ergüülēd āšinai genei-la: (22) γolduülun tusuqsan γalzuü (23) kürünggtei bātur sabar baltāran (24) baruün solγoi xoyortān nāčibi: (25) bazaq ulān xongγortaiγān xoyuü= (26) lan: öndör cayān ūlayin bel (27) dorōγuür-ni: ölködöqsön xoyor (28) külügiyin šürüügēr ēren baiγad

28a (1) utu zandan armuüdiini unduü (2) sunduü bulāji abād: omoqtai (3) tabun biyiini öndör cayān uüliyin (4) beldü eqce tabuül-ayn tolyoi= (5) geini kerčiji abād: zuruq (6) boluqsan zuryān külügiini ēren (7) baribi: öndör cayān uüliyin ömnö (8) omoruünduni: xaš xu-

layin xadayin (9) dūnggei ulāniygi xarayaldūlun (10) bariji abi: oro xaraqsan doluū= (11) layin {tolγōgiyini cuqluūlad: doluūlayin} dolōn baruūn xalxaduni: (12) tabun üyüdēn aldarši ügei tabtai (13) sabariyin kete tamiya darabi: doluū= (14) layin dolōn zūun xalxadoni: (15) bātarmuūdiyīn beke xara cusār (16) biçibei: biçiqsēn biçigiyini ügūni: (17) dalan tümün bāturtai: dordoki (18) doqšin dolōn oro xosoruūluq= (19) luqsan: doqšin šara mangyas xāni (20) çimdü biçibei bi: bazaq ulān (21) xongyor: bātur sabartaiγān xoyuū= (22) lan: nartu delkēn oron-du xarayād (23) yobdaq aiçini ene: önçin zandan (24) ūliiçin balbalnaibi: öndör šara (25) cōxor balyadiiçin ba[l]ba[l]nai bi: (26) döši boluqsan tangyaçi: düübür (27) šariyin orōçin xōsoruūlnai bi:

28b (1) ene nasundān nadalai öšētei (2) bilçi: ecos xōitü töröldēn (3) öšētei bilüçi: esergen ürü (4) sarain¹ naimin šinēn ödör-tü (5) daildayā: daildadaq yaǰar mini (6) erkülüügiyīn mönggūn cayān uūla (7) gedeq uūla bainei: ergēd (8) uryuqsan utu zandan modotai (9) elbeq saixan usuluūrtai: (10) erke bişi ene biçigiyin ügēr (11) daildayā: ese daildadaq (12) bolxoni: zuūn jiliyin albān aca: (13) zurγān jiliyin buruūγān ere: (14) doluūayin dolōn tolγoyigiini: (15) eseren oroi nükērani aramiyi (16) üzürēr šubtu šāγad: aramii= (17) nin utu zandan işini xuγu= (18) çin xayād: dolōn külügiyīn (19) küdüriyin arsār keqsēn γanza= (20) γāsan kümün tālişi ügēgēr (21) batalji uyabi: dolōn külü= (22) ginin olong tatuūriini çingγā= (23) γād: soronci xara tenggesiyin (24) or yaqçaxan orolγunduni (25) abçi irēd cusuni xara (26) šoronçiir dolūlaiyin dolōn

29a (1) γuyini ibtü yuügiyini buū tatabi: (2) γal ulān ergēr γalzuū dolōn (3) külügiyini šaxaji oruūlad: (4) šaxād okoqsan külügüdni: (5) uūlayin dūnggei xara dalang doligān= (6) du unduū suūnduū cokoqdād: (7) öimid orād odbi: oruūlji (8) orkōd: altāγaran bai kēd ar= (9) zār mörei kēd: arban sariyin (10) yaǰar bolzoq kegēd uruldobi: (11) arsalanggiyīn xoyor külügiyīn jolō (12) suludxuxulāran küündüqsēn

¹ В эпическом тексте все значимые встречи и сражения назначаются в месяц Урюс. Э. П. Бакаева отмечает, термин *γр* имеет аналогию с древнеиранскими традициями и имеет значение ‘всход, давать росток (о траве); умножаться, возрастать в числе (количестве), приносить детенышей’ [Бакаева 2009: 42].

ügüni: (13) šariyin dörbün tümün xāni nutuqtu (14) xurdāran tuūruqsan kürüng mörin: (15) šajin dörbün tibiyigi tuūruqsan aran= (16) zala xurdun zērde ene xoyuūlān (17) xurduūni üzüye: jē gegēd jolō (18) suludxubi: arban sarai ʔaʔar-tu (19) döčün yesen xonogiyin dunduni (20) kürbe: kürēd irbe: saixan (21) kürüng ʔalzan zērdēse arʔamaʔi (22) turši ʔarči yabunai: ömnu biyidēn (23) xalēn geküni düübür altai ūla= (24) ni dünggēgēdēd bainei-la:

29b (1) dürkereqsan šartaq dalaini manan bolʔi (2) tunubla: altaiyinin ʔolduni arsalang= (3) giyin xoyor külügēren orōd irbilan: (4) ʔašad šara torʔon tugiyin yozuūr= (5) tu kürēd iriqsen caqtuni ʔai= (6) xaji zurʔān mingʔon arban xoyor (7) bātur uqtun ʔarči irēd: külü= (8) güüdēsü suidin buūlʔabi: күндү (9) dēdū boqdoinin zergedü kürgüʔi (10) oruūlbi: kökō sambain tašuūdu külgüü= (11) düüni talibabi: oro ʔaraqsan xoyor (12) bātarani orʔi irēd: naran zambi (13) xāni caʔān möngšün duūlxān abči (14) talibād: xān ʔangʔariyin širēdeni toil (15) saixan toloʔaiʔāran tōtoi ʔurbād (16) mörgēd suūbi: aldar noyon boqdoni (17) zarliq bolbai: xara uūlayin orgil (18) dēgüūr angginuūlun yabuqči xara (19) erēn baras mini: xatuūgi mini bal= (20) balād ögöqči xara bolod doši mini: (21) nomoʔār buūliqsan xurdun caʔān (22) itilges mini: altaini mini ʔol dotor= (23) ki altan xoyor baxana mini: noq= (24) tolād orkoqsan ʔardiyin xoyor (25) köbüün mini: jē unuqsan külügüü= (26) diyinin čikin-düni nara urʔaji:

30a (1) odoqsan daiʔān darʔi: ireqsan onči= (2) tai xoyor bāturtu mini: arza keʔi (3) öq geʔi zarliq bolbi: araziyigi teb= (4) tani xairen bolōd: aliki daini učirei= (5) ni surʔi angxarād: amin metū tunʔir= (6) muūd aduūn mini amidu saixan mende (7) bürün irbe: aca geqsan arban ʔurban (8) erelgeten öqsü bi: xoyuūlayin tun: (9) amindü kürkü ʔurban yeke buruūgiiten (10) öqsöbi: arban töröliinin üyedü (11) šara torʔon ulbainin xormaigiyini (12) bariūlʔi: erketü dēdū tenggeriyin (13) orondu: ēʔiyin umai-du¹ eqce (14) mingʔon ʔalabd-tu erke biši xamtu (15)

¹ В калмыцком языке исходная форма — ома / ума в эпическом тексте отразилось как ēʔin umai-du (в материнском лоне). В мифологии различных народов (эвенков, нанайцев, негидальцев, орочей и др.) трактуется как душа человека (зародыша и ребенка до года) и животного. «Считалось, что до рождения ребенка оми в виде птичек обитали на ветвях

töröye geji angxarbi: bē yertümjiiyin (16) töriyigi xada metü baiyuülbi: burxani (17) šajiyigi naran metü baiyuülbi: ükül (18) ügei möngkō bolbi: ügēn ügei (19) toqtuün bolbi: übül ügei zuün (20) bolbi: šara cōxor bumbulbainin (21) dotoroni: šariyin zurγān mingyon (22) arban xoyor bātartaiγān arziyin (23) süüri dotoroni suün jiryabai:

30b (1) labiri önggötei {naran} mandalbi: način (2) torγoi xoyor gegēn zabsartu (3) torolbi: naimin mingyon jinda= (4) maniyin gerelni oqtorγui-du: (5) šara ulān kökō γurban solongγo (6) tusbi: jindminiyn xübilyān (7) jirγal yeketei aldar jangγar (8) geqči nereni: nartu delkēn (9) oron-du γaixuül bolbi (10) naimin tümün yeke xāni nutuq= (11) tu tuüji bolbalā: tuüji (12) bolon jiryabai::

Заклучение

На титуле рукописи указаны номер дела, название, а также содержится приписка «бывшая у Бобровникова». Рукопись представлена в форме тетради, сшитой нитью. Бумага плотная, серая. Чернила по всей рукописи черного цвета. Рукопись выведена полууставным убористым, четким почерком. Весь текст написан одной рукой. Текстом занято 30b пронумерованных листов, содержащих от 24 до 29 строк на странице [Убушиева 2018: 107]. Запись произведена с обеих сторон листов (лицевая и оборотная сторона), но тексты расположены в верхней отчерченной части листа. Нижняя часть листа изначально предназначена для записи пропущенных слов, фраз и предложений. В тексте эти места помечены знаком *.

В данной рукописи знак *бирга* — начало текста присутствует единожды в начале эпического текста. В образце также использо-

мирового дерева во владениях покровительницы деторождения. Попадая в женщину, оми дает начало жизни ребенку» [Мифологический словарь 1991: 415]. Как отмечает Е. Э. Хабунова, «...почитание материнской утробы ома у калмыков можно рассматривать как реликтовую форму древнего культа матери-прародительницы, отдельные функции и признаки которой в процессе эволюции мифологических представлений и развития буддизма были перенесены на различные божества» [Хабунова 2006: 53].

ваны галики, передающие тибетские и санскритские звуки, в основном это касается буддийских терминов и имен собственных.

Особенностью данной рукописи можно назвать обозначение долготы гласных букв. Так, долгота отмечается как горизонтальной черточкой «̄», которая ставится после гласного справа от слова, так и в написании *öi oi* вместо *yii ÿ*. Как отмечает Н. С. Яхонтова, это характерно для текстов раннего периода [Яхонтова 1996: 17–18].

В настоящее время исследователи имеют возможность работать с аутентичными рукописями фольклорных записей без оглядки на «идеологические табу», а транслитерация на латиницу с «ясного письма» образцов устного народного творчества калмыков позволит обращаться к ним большому кругу специалистов.

Источники

- Джангар 1990 — Джангар: калмыцкий героический эпос / сост., подг. текстов, коммент. и словарь Н. Ц. Биткеева, Э. Б. Овалова; отв. ред. Г. Ц. Пюрбеев. М.: Наука, ГРВЛ, 1990. 476 с. На калм. и рус. яз. (Серия «Эпос народов СССР»).
- НА РГО. Оп. 1. Р. 53. Д. 15 — Научный архив Русского географического общества. Оп. 1. Разряд 53. Д. 15. Л. 1–30об. Рукопись на ойратской письменности.

Литература

- Бакаева 2009 — Бакаева Э. П. Сакральные коды культуры калмыков. Элиста: ИКИАТ, 2009. 159 с.
- Березкин, Дувакин — Березкин Ю. Е., Дувакин Е. Н. Тематическая классификация и распределение фольклорно-мифологических мотивов по ареалам. Аналитический каталог [электронный ресурс] // Фольклор и постфольклор: структура, типология, семиотика. URL: <https://ruthenia.ru/folklore/berezkin/> (дата обращения: 20.07.2021).
- Куканова и др. 2013 — Куканова В. В., Манджиева Б. Б., Горяева Б. Б. Оцифровка калмыцких фольклорных произведений: вызовы и решения // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки. 2013. № 6(178). С. 124–130.
- Мелетинский 2006 — Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. 4-е изд., репр. М.: Вост. лит., 2006. 407 с.

- Мирзаева 2021 — *Мирзаева С. В.* К постановке проблемы ввода в научный оборот аутентичных записей фольклорных текстов (на материале Малодербетовского цикла эпоса «Джангар») // Новый филологический вестник. 2021. № 2 (57). С. 422–429. DOI: 10.24411/2072-9316-2021-00061
- Мифологический словарь 1991 — Мифологический словарь / под ред. Е. М. Мелетинского. М.: Сов. энциклопедия, 1991. 736 с.
- Неклюдов 1977 — *Неклюдов С. Ю.* О функционально-семантической природе знака в повествовательном фольклоре // Семиотика и художественное творчество. М.: Наука, 1977. С. 193–228.
- Неклюдов 2019 — *Неклюдов С. Ю.* Фольклорный ландшафт Монголии. Эпос книжный и устный. М.: Индрик, 2019. 592 с.
- Суразаков 1985 — *Суразаков С. С.* Алтайский героический эпос. М.: Наука, 1985. 256 с.
- Убушиева 2018 — *Убушиева Д. В.* Малоизвестные рукописи песен Багацохуровского цикла калмыцкого героического эпоса «Джангар» в записях XIX в. // Монголоведение. 2018. Т. 10. № 1. С. 90–100. DOI 10.22162/2500-1523-2018-12-90-100
- Убушиева 2021 — *Убушиева Д. В.* Мотивы космогонического мифа о небесном охотнике и трех маралах в фольклоре калмыков // Монголоведение. 2021. Т. 13. № 3. С. 567–576. DOI: 10.22162/2500-1523-2021-3-567-576
- Хабунова 2006 — *Хабунова Е. Э.* Героический эпос «Джангар»: поэтические константы богатырского жизненного цикла (сравнительное изучение национальных версий). Ростов н/Д: Изд-во СКНЦ ВШ, 2006. 256 с.
- Хальмг үнн 1981 — Хальмг үнн. 1981. №№ 155, 156, 157, 158, 159, 160.
- Яхонтова 1996 — *Яхонтова Н. С.* Ойратский литературный язык XVII века. М.: Вост. лит., 1996. 152 с.